

MEMORANDUM K NÁVRHU NA ROZŠÍŘENÍ PŮSOBNOSTI ZÁKONA TZV. LEX PEREK PŘI PŘÍPRAVĚ NÁRODNOSTNÍHO STATUTU*

ANDREJ SULITKA

Abstract: Memorandum on a Proposal for Widening the Scope of the Effect of the So-called Lex Perek when Drafting a National Statute

At the time of a politically uneasy situation in the year 1938, when the Czech government was dealing with, among other things, drafting the National Statute, the Silesian League for the Raising of Public Awareness in Český Těšín (Slezská Maticе osvěty lidové v Českém Těšíně) and the League of Opava (Maticе opavská) reacted to the situation by presenting to the government quite a comprehensive document formulated as Memorandum on the proposal for implementing the ‘Lex Perek’ in the territory of the former land of Silesia. In this document, representatives of prominent, Czech-oriented Silesian societies stipulated their objections to the possible broadening of the effect of ‘Lex Perek’ to the territory of Silesia within the framework of the National Statute. The danger they saw in the potential applicability of said law was that it might lead to the worsening of the situation in education to the detriment of Czech schools in the territory of the Czechoslovakian part of Silesia, as well as in the fact that it would open a new mechanism for the escalation of Czech-German and Czech-Polish conflicts in the field of education, the fight for attracting children to a Czech, German or Polish school. In connection therewith, the drafters of the memorandum described separately the education circumstances in the Teschen Region (Těšínsko), Hlučín Region and Opava Region. Whether the respective governmental bodies dealt with the memorandum is unknown; evidence for this is missing from the collection of extant archive material. It is likely that the memorandum was filed away. In the end of the paper, there are examples of the refusing attitude of the Ministry of Education and the National Awareness towards Polish demands put forward in the field of education in 1938. The appendix contains a text called “Demands of the Polish nation in Czechoslovakia”, which, was delivered by Karel Jung, a Deputy of the Land Assembly, in Brno in 1936.

Key words: National Statute (1938), Lex Perek, Memorandum of the Silesian League for the Raising of Public Awareness and of the League of Opava (1938), refusal of Lex Perek for the territory of the former Land of Silesia, Polish demands in the field of education, refusing attitude of the Ministry of Education, and National Awareness of the Czechoslovak Republic towards the Polish demands

Klíčová slova: národnostní statut (1938), lex Perek, memorandum Slezské Maticе osvěty lidové v Českém Těšíně a Maticе opavské (1938), odmítnutí lex Perek pro území bývalé země Slezské, polské požadavky v oblasti školství, odmítavý postoj Ministerstva školství a národní osvěty ČSR vůči polským požadavkům

* Příspěvek byl zpracován s institucionální podporou Etnologického ústav AV ČR, v.v.i., RVO 68378076.

Cílem příspěvku je upozornit na aktivitu, která souvisí s přípravou návrhu národnostního statutu v roce 1938, konkrétně výzvu slezských představitelů vlasteneckých spolků. Jde o příspěvek k tématu, který v letech 2012 a 2013 významně obohatily dvě rozsáhlé monografie. První vyšla jako kolektivní monografie autorů Andreje Tótha, Lukáše Novotného a Michala Stehlíka,¹ kteří soustředili pozornost na menšinovou problematiku meziválečného Československa z hlediska vnitropolitických poměrů nahlížení na postavení menšin, identifikaci či odmítání loajality národnostních menšin s československým státem, což se negativně projevilo v roce 1938 i vůči vládnímu návrhu nové právní úpravy v podobě tzv. národnostního statutu. Druhou monografií na toto téma vydali Jan Kuklík a Jan Němeček,² kteří zpracovali jednak souhrnné hodnocení složitého procesu přípravy národnostního statutu v politicky vyhocené situaci česko-německých vztahů před druhou světovou válkou, a to zejména s ohledem na mezinárodněpolitické aspekty řešení menšinových otázek v Československu v roce 1938. Jako dílčí příspěvek k tématu se nabízí osvětlit jednu z průvodních iniciativ, které doprovázely přípravu návrhu právní úpravy národnostních poměrů v Československu, v tomto případě z hlediska slezských souvislostí.

V politicky napjaté atmosféře roku 1938, kdy československá vláda řešila postup prací na přípravě národnostního statutu, vyzvalo předsednictvo ministerské rady 31. března 1938 všechna ministerstva, aby nově provedla revizi menšinového zákonodárství.³ V tomto období byla také v českém tisku věnována zvýšená pozornost otázce přípravy národnostního statutu a v publicistice zaznívaly obavy, zda v důsledku přijetí této právní úpravy nedojde k posílení majorizace německého obyvatelstva v pohraničních oblastech na úkor českého obyvatelstva.⁴ Na vzniklou situaci reagovala také Slezská Matice osvěty lidové a Matice opavská, které zpracovaly rozsáhlejší materiál a předložily ho vládě jako *Memorandum k návrhu na zavedení zákona „Lex Perek“ pro území bývalé země Slezské*. Dokument v rozsahu 22 stran předala pak deputace uvedených slezských korporací dne 5. května 1938 prezidii ministerské rady.⁵ Jaká byla motivace, že se zástupci předních česky orientovaných slezských spolků zabývaly v tomto kontextu zákonem zvaným lex Perek?⁶ Především je vedla výhrada proti možnému rozšíření působnosti této právní úpravy v rámci národnostního statutu na území Slezska, protože v eventuální aplikaci zákona viděli, že by přivodila zhoršení situace ve školství v neprospěch českých škol. Do jaké míry byli autoři memoranda seznámeni

¹ TÓTH, A. – NOVOTNÝ, L. – STEHLÍK, M.: *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha, 2012.

² KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J.: *Od národního státu ke státu národnostní? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha, 2013.

³ Tamtéž, s. 41.

⁴ Tamtéž, s. 46.

⁵ Národní archiv Praha, fond Prezidium ministerské rady (dále jen NA, fond PMR), kart. 3216.

⁶ Zákon č. 4/1906 mor. z. z., tzv. lex Perek, který přijal zemský sněm 27. listopadu 1905, tvořil nedílnou součást souboru zákonů upravující národnostního vyrovnání mezi Čechy a Němci na Moravě. Zákon v zásadě stanovil (§ 20), že dítě je povinné navštěvovat školu, jejíž jazyk vyučovací se shoduje s jeho národností. Ve sporných případech se pak vyžadovalo ověřit souvislosti pro národnostní zařazení dítěte. Uplatněním a fungováním tohoto zákona v praxi se podrobněji zabýval MAREK, P.: *Lex Perek a jeho osud*. In FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Moravské vyrovnání z roku 1905: možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 10.–11. listopadu 2005 v Brně. Brno, 2006, s. 117–128.

se stavem přípravy návrhu statutu, z podání nevyplývá. Jejich informovanost byla ale zřejmě omezená, protože v podkladových materiálech k návrhu statutu nic nenasvědčuje tomu, že by jeho zpracovatelé uvažovali speciálně o aplikaci rozšíření působnosti lex Perek na oblast Slezska.

V úvodu memoranda se uvádí, že projevem předsedy vlády Milana Hodži ze dne 18. února 1937 byla vytýčena dohoda s národnostními menšinami, žijícími na území Československé republiky, která se již prakticky provádí. K tomu zpracovatelé uvádějí, že „... pokud by šlo o to, aby v připravovaném ‚Menšinovém statutu‘ v oboru otázek školských byla rozšířena platnost zákona ‚Lex Perek‘ na území bývalé země Slezské, považují podepsané korporace za svoji povinnost přispěti vyličením poměrů v jednotlivých oblastech své působnosti k řešení této důležité otázky školské...“ (s. 2).⁷ Současně připomínají, že tento zákon zachraňoval na Moravě před první světovou válkou české menšiny před germanizací a po první světové válce pomáhal zachránit zanikající německé školy. Působnost zákona se však nevztahovala na území Slezska (Těšínsko, Opavsko, Hlučínsko), kde vývoj národnostních poměrů byl oproti Moravě značně odlišný. Zástupci slezských korporací v této souvislosti varovali před negativními důsledky, které by v případě rozšíření platnosti zákona lex Perek na území československého Slezska způsobilo. Vypracovali proto memorandum, v němž stručně popisují zvlášť poměry na Těšínsku, Hlučínsku a Opavsku. V závěrečné části je připojen nástin vývoje národnostních poměrů na Těšínsku.

TĚŠÍNSKO

K možné aplikaci zákona lex Perek na území Těšínska se uvádí, že zákon by mohl mít určitý význam ve vztahu k německému školství, které vykazuje ve veřejných školách ve fryštátském okrese⁸ větší počet neněmeckých žáků. Uplatnění zákona na tomto území by znamenalo, že německé školy by byly odkázány pouze na děti německých rodičů. Tím by se dosáhlo, že německé školství by odpovídalo poměru německého obyvatelstva a zákon by zajišťoval ochranu před umělé vytvářenou pozicí německého školství na Těšínsku. Připouští se, že by provádění zákona vůči německým školám nebylo obtížné, neboť by se bez potíží prokázalo, že „slovanské děti“, které vstupují nově do německých škol, neovládají německý vyučovací jazyk a že nejsou národností německé. Proto se předpokládá, že by nebylo mnoho případů, které by bylo nutno projednávat.

Předkladatelé memoranda zdůrazňovali, že zásadní problém by činilo uplatnění zákona na české a polské školství. Považovali aplikaci zákona na české a polské školství za prakticky neproveditelnou, proto ho zásadně odmítli. Jako důvod se uvádí, že „... Kdyby měla některá polská korporace, ať už místní školní rada či správa školy obdržeti legitimaci pro podávání reklamací, že určité děti nepatří do české školy, nýbrž do polské, budou zejména v první době úřady zahrnuty takovým počtem reklamací, že nezvlád-

⁷ NA, fond PMR, kart. 3216 – Memorandum.

⁸ Okresní město Fryštát (pol. Frysztat) bylo v roce 1949 přejmenováno na Karviná. V roce 1971 byl název obnoven pro městskou část Karviná I. Viz Sdělení Ministerstva vnitra ČSR č. 20/1971 Ú.v.

nou technicky jich vyřízení. Domníváme se, že by v takovém případě reklamovaly polské školy pro sebe všechny děti, jichž rodiče pocházejí z území Těšínska příp. z Polska a že by takováto akce mohla vážně ohrozit nejen české školství na Těšínsku, ale i prestiž československého státu.“ (s. 5)

Jazyková kompetence „slovanských dětí“ na Těšínsku je posuzována v tom smyslu, že u nich lze bez obtíží prokázat schopnost zvládnout v dostatečné míře vyučovací jazyk české školy, zvláště když navštěvovaly již českou mateřskou školu. S nejistotou se ale nahlíželo na otázku určení národnosti. Připomíná se, že česká strana vnímá určování národnosti dětí diametrálně odlišně než polská, která prohlašuje všechno obyvatelstvo domácího původu nebo z území Polska za příslušníky národnosti polské. Polští zástupci též propagandisticky tvrdili, že „... ve většině obcí obou okresů fryštátského a česko-těšínského nebylo do převratu českých škol, že nebylo českých bohoslužeb a že tudíž toto obyvatelstvo, které muselo chodit do polských škol, jest národnosti polské“ (s. 5). Toto tvrzení česká strana v memorandu ostře odmítá s poukázáním, že nelze stanovit objektivní znaky pro určení národnosti příslušnosti a nemůže je nahrazovat rozhodování „třetích osob“, což prý činí polská strana. Upozorňuje se také na skutečnost, že obyvatelstvo hlásící se k polské nebo české národnosti používá nářečí, které se pod vlivem školy či kostela místy blíží více k polštině, jinde zase k češtině. Z toho vyplývá, že jazyková kompetence příslušníků české i polské národnosti je stejná, jazyk v tomto případě není ukazatelem jejich národnostní orientace. Projevuje se to i v národnostních postojích v rámci rodinných společenství, kdy blízcí příbuzní se hlásí k různým národnostem.

Národnostní poměry na Těšínsku z hlediska školských poměrů jsou charakterizovány takto: „... před převratem a i po něm [A. S., tj. po vzniku Československé republiky] odmítala značná část obyvatelstva příslušnost k národnosti polské, i když byla nucena pro nedostatek jiných navštěvovat školy polské. Značná část rodičů těchto dětí navštěvovala též školy německé ... nelze někomu přisuzovat národnost nečeskou jen proto, že nemluví spisovnou češtinou aneb že sám či jeho rodiče nenavštěvovali české školy ... byly a jsou případy, že děti rodičů pocházejících z Čech a Moravy jsou uvědomělými Poláky a naopak potomci přistěhovaných osob z Haliče jsou opět uvědomělými Čechy, jimi opět hláší se k národnosti německé.“ (s. 6) Současně jsou zdůrazněny výhrady vůči představitelům polské menšiny, jejich konstatování, že děti na Těšínsku jsou národnosti polské, přísluší do polské školy, protože i jejich rodiče chodili do školy polské. Čeští aktivisté oproti tomu tvrdili, že „... bude možno ze strany české prokázati, že dědové a pradědové chodili do školy české“, protože z historie vyplývá, že „... polština do škol na Těšínsku byla zaváděna teprve ve 2. polovici minulého století, hlavně v letech 1860–1889 a i později...“ (s. 6). Toto konstatování se však neopírá o faktografickou argumentaci, ale prezentuje pouze deklarování postoje, který odpovídal rozšířeným mýtům o prioritním postavení českého či polského etnika na Těšínsku. Memorandum sice nesměřuje k formulaci návrhu legislativního řešení statutu, ale klade si za cíl upozornit vládní představitele, že aplikování právní úpravy lex Perex na území Těšínska by bylo z hlediska českých zájmů ve Slezsku politicky chybné. Vznáší obavy, že by poskytlo „polským činitelům do rukou zbraň, kterou by pronásledovali všechny ty, kteří dosud otevřeně projevovali přichylnost k československému státu a odmítali se hlásit k polské národnosti“ (s. 7).

Oddíl „Těšínsko“ v memorandu uzavírá strohé konstatování, že při rozhodování a reklamaci dětí pro jejich zařazení do české či polské školy by se úřady ve správním řízení obtížně rozhodovaly ve prospěch českého či polského školství. Závěr tohoto oddílu je pak formulován takto:

„a) zákon Perkův pro území Těšínska nedá se provést,

b) zatížil by úřady obtížnou agendou,

c) vzbudil by u značné části obyvatelstva odpor a pocit křivky a [že] tudíž by způsobil čl. státu více škody než prospěchu“ (s. 7).

HLUČÍNSKO

O poměrech na území Hlučínska, které bylo v roce 1931 politicky rozděleno na dvě části (menší severozápadní byla přiřčleněna k politickému okresu opavskému, střední a jihovýchodní k politickému okresu hlučínskému), se hovoří, že jsou narušovány od roku 1929 aktivitou německých škol, mimoškolní („domácí“) výukou němčiny a zvýšenou nepřátelskou propagandou proti československému státu, což vede k úbytku žáků v českých školách. Uvádí se, že veřejné školy v hlučínském politickém okrese tak zaznamenaly ve školním roce 1935/1936 nárůst německy vyučovaných dětí o jednu pětinu, tj. z celkového počtu žáků 6675 bylo 1238 vyučováno německy. Nápravu tohoto pro české školství nepříznivého vývoje zjednávala nová pravidla vyučování na školách obecných od školního roku 1936/1937, která upravovala možnost přesunu žáků ze škol s německým vyučovacím jazykem do českých škol. Posílená pozice českých škol vyvolala vlnu německé agitace, aby se na Hlučínsku rozšiřovala síť německých škol. Německá strana si proto vytvářela nově soupisy dětí, podle kterých měly být žáci zařazeni do škol s německým vyučovacím jazykem.

Ve vztahu k Hlučínsku memorandum vyznívá především jako obava z následného vývoje ve spojitosti se zahraničními událostmi, propagandistickým zastrašováním českého obyvatelstva. V tomto případě jde také o přímou reakci na probíhající politická jednání o národnostním statutu, které je vnímáno tak, že „... s ohledem na připravované řešení otázky národnostních menšin na půdě státu a vymezení jejich práv v rámci menšinového statutu, že pod vlivem agitace, již lid při své neuvědomělosti a zastrašenosti tak lehce podléhá, bude státní správa školská znovu postavena před řešením požadavku zřízení německých škol na Hlučínsku...“ (s. 9). Za alarmující byla považována situace na Hlučínsku vzhledem k tomu, že se předpokládala vlna nové německé agitace směřující k plošnému zřizování německých škol na Hlučínsku, a tím i k zásadní změně národnostního charakteru Hlučínska.

S ohledem na politické poměry na Hlučínsku memorandum upozorňuje státní orgány, že národnostně nevyhraněné obyvatelstvo Hlučínska podléhá německé agitaci. Připouští se přitom, že pro československý stát by rozšíření působnosti zákona lex Perék neznamenal okamžité změny v školské praxi, ale zdůrazňuje se, že „... třeba pamatovati na to, aby v rámci chystané národnostní úpravy nebylo možno v otázkách školských uplatňovati požadavek zřízení německých škol na Hlučínsku hromadně, jak by se dalo pod vlivem agitace se zřetelem k naznačené povaze lidu očekávati...“ (s. 10). Obavy ze změny národ-

nostní orientace obyvatelstva Hlučínska pod vlivem německé agitace dokládají předkladatelé memoranda na příkladu počtu německých hlasů odevzdaných ve volbách do obecních zastupitelstev v roce 1923 a 1927 a v parlamentních volbách v roce 1925. Uveden je konkrétní příklad obec Chuchelná, která v roce 1923 neměla německé voliče, ale v případě parlamentních voleb v roce 1925 jich bylo 199 a v roce 1927 u obecních voleb 125, dále obec Hať, která rovněž neměla v roce 1923 německé voliče, ale v parlamentních volbách v roce 1925 dosáhl jejich počet 663 osob a u obecních voleb 560 osob atd.

Oproti česko-polským problémům na Těšínsku je Hlučínsko představováno jako území, které vyžaduje zvláštní pozornost, zejména s ohledem na řešení situace českého a německého školství. Požaduje se, aby státní orgány při přípravě národnostního statutu odmítly variantu rozšíření působnosti lex Perek na území československého Slezska. V případném rozšíření působnosti zákona na Hlučínsku se shledává nebezpečí eskalace česko-německého konfliktu, boj o získávání dětí do české či německé školy. Apeluje se proto, aby posuzování národnosti dětí při vstupu do škol bylo nově právně upraveno (konkrétní návrh postupu řešení ovšem není uveden) a hlavně je požadováno omezit v praxi německé agitace zaměřené na ovlivňování postojů českých rodičů či rodičů v prostředí národnostně smíšených česko-německých rodin.

Navzdory výše uvedenému konstatování je zajímavé, že předkladatelé memoranda nahlízejí na případné rozšíření účinnosti lex Perek na Hlučínsko dvojím způsobem. Při srovnání situace na Hlučínsku s poměry na Těšínsku a Opavsku se konstatuje, že kdyby zákon byl rozšířen na celou Československou republiku, vznikly by snad výhody z tohoto zákona na Hlučínsku, neboť by bylo možno administrativním opatřením do určité míry čelit zřizování německých škol. Při zjišťování skutečné národnosti rodičů by to znamenalo trvat na stanovisku, že rodiče školopovinných dětí jsou původu českého – moravského. Obecně se tedy rozšíření lex Perek odmítá, ale současně v širším kontextu Československa se předpokládá, že pro Hlučínsko by tento zákon mohl znamenat pro českou stranu i přínos, který však není specifikován.

OPAVSKO

V úvodu je popsán územní rozsah okresů, v nichž Matice opavská rozvíjí činnost s důrazem na zřizování českých škol a mateřských školek, zejména v tzv. hraničářských místech v tehdejších okresech bílovickém, opavském, krnovském, bruntálském a frývaldovském. Hraničářské školy zde navštěvují hlavně děti českých státních zaměstnanců, ale také děti z národnostně smíšených manželství. Konstatuje se přitom, že existence českých škol na Opavsku je vážně ohrožena, neboť následkem vytvářejících se poměrů a výbojností sjednocených Němců, budou české školy odkázány pouze na děti českých státních zaměstnanců. A shledává se, že uplatnění zákona lex Perek na území Opavska by situaci českých škol ještě zhoršilo, pokud by byla striktně uplatňována dikce zákona. Konstatuje se, že: „... *Rozhodování o národnosti žáků, neb rodičů při reklamacích bude velmi obtížné, zejména když do školy přicházejí děti ze smíšených manželství a umějí lépe německy, než česky... Reklamacce žáků Němci bude míti za následek ustavičné zneklidňování obyvatelstva před zápisem do škol i po zápisech, jakož*

i veliké zatížení správní agendy...“ (s. 14). Připouští se přitom, že aplikace zákona by mohla mít určitý význam pro město Opava, kde by se počet žáků v českých školách mohl zvýšit, ale z dlouhodobého výhledu nelze takový vývoj předpokládat.

Na základě vyhodnocení školských poměrů na Opavsku dospěla Matice opavská k závěru, že uplatnění zákona lex Perek v oblasti západního Slezska by způsobilo zánik stávajících českých škol. Navíc se vyslovuje obava, že by došlo k ohrožení autority a prestiže státu na tomto území, protože výhledově by se rozšiřovalo zřizování německých škol na úkor českých. A předpokládá se rovněž, že by se zvedla i nová vlna německé agitace k zápisu žáků do německých škol. O účinnosti německé agitace se hovoří jako ohrožujícím faktoru pro stávající české školství, zejména v obcích v koridoru od Opavy ke Krnovu. Jde o obce, které byly před první světovou válkou označovány jako poněmčelé, ale po vzniku Československa se v nich úspěšně rozvíjelo české školství.

VÝVOJ NÁRODNOSTNÍCH POMĚRŮ NA TĚŠÍNSKU

V závěrečné části memoranda je prezentován stručný historický nástin národnostních poměrů na Těšínsku před první světovou válkou a v meziválečném období. Lze ho chápat jako přílohu k úvodní části o Těšínsku. Také strojopisný text je oproti ostatním oddílům psán na odlišném psacím stroji, ovšem podle mechanicky provedené paginace stránek jde zjevně o součást memoranda. Text je pozoruhodný tím, že má silný nacionalistický protipolský charakter, rozvíjí negativní obraz o Polácích, český mýtus o alochtonnosti polské populace na Těšínsku. Svědčí o tom hned úvodní charakteristika Poláků na Těšínsku: „*Skuteční Poláci po svých haličských předcích jsou z velké části usídlení v obcích uhelného revíru karvinského. Ostatní domorodé obyvatelstvo nikdy neprojevovalo svou příslušnost k Polsku. Za dřívějších režimů považovali označení Polák přímo za urážku. Čeština byla na Těšínsku domovem ve školách i kostele ještě v první polovici 18. století. Státní jazyk český ... vklady do zemských desek se konaly na prvním místě česky až do r. 1773. Až do r. 1848 nebyla na Těšínsku ani jedna polská škola...*“ (s. 16). Tento výklad je doložen selektivním výběrem statistických údajů o počtu českých, německých, česko-německých, polských a polsko-německých škol na Těšínsku od poloviny 19. století, a to tak, aby jeho vyznění odpovídalo propagandisticky ve prospěch české strany.

Z národnostního hlediska jsou zvláště zkresleně popsány náboženské poměry na Těšínsku v období reformace: „*... Po náboženské reformaci, kdy projevil se veliký nedostatek českých kněží, zvláště náboženského vyznání evangelického, byli na Těšínsko posíláni buďto kněží němečtí nebo polští, kteří začali kázat lidu jazykem polským. Přesto, že evang. na Těšínsku zůstali věrní spisům Třanovského, nezůstala soustavně prováděná polská kázání a ústní jednání polských kazatelů bez vlivu na smýšlení lidu. Polská inteligence, která posřehla, že lid na Těšínsku postrádá jakéhokoliv hlubšího národního vědomí, využila toho k záměrnému popolšřování, čemuž napomáhala také polská imigrace...*“ (s. 17). K tomu přísluší poznamenat, že na Těšínsku se uplatňovala náboženská tolerance, a to umožnilo i rozšiřování evangelických luterských sborů zejména

na venkově, v nichž se organizoval církevní život podle potřeb věřících. Se zaváděním evangelického řádu se pak posilovala i úloha polského jazyka.⁹ Ovšem text memoranda neobsahuje žádnou zmínku o tom, že české národní hnutí zaujímal na Těšínsku od druhé poloviny 19. století poměrně slabé pozice,¹⁰ ale ani že konfliktní česko-polské soužití zde eskalovalo po vzniku Československa, kdy se Poláci ocitli v postavení národnostní menšiny, která požadovala zajištění podmínek pro rozvoj národního života.

Výklad o národnostních poměrech na Těšínsku je koncipován jako širší historický exkurz o polonizaci a germanizaci Těšínska od 18. století, především v období rozvoje uhelného průmyslu v ostravsko-karvinském regionu v druhé polovině 19. století. O Polácích na Těšínsku se v této souvislosti hovoří jako o přistěhovalcích z jižního Polska a z Haliče: „... *Rozvojem uhelného průmyslu a zakládáním různých odvětví průmyslových na Těšínsku valí se na Těšínsko masa polských přistěhovalců. A s nimi přichází i polská inteligence. Usazuje se, začíná pracovat v národním uvědomování polských přistěhovalců národně zaostalých. Vstupuje ve styk s polskými činiteli v Krakově a polskými poslanci na říšské radě ve Vídni, jimž předkládá plány na polonizaci Těšínska. Rakouské úřady vítají tyto snahy a napomáhají jim. Český člověk na Těšínsku není oblíben. Upevnění češtiny na tomto území nehodí se do plánu rakouské vlády ... vratislavská konzistoř, již je Těšínsko církevně přičleněno, posílá na Těšínsko polské kněze, kteří postupem doby pracují pro zavedení polštiny do českých škol a do kostelů ... od Ostravy prostupuje Těšínsko germanisace, od hranic haličských polonisace. Moravské kdysi obce, v nichž ještě v r. 1831 bylo 116 českých škol, byly od r. 1865 postupně popolšťovány. Český lid podlehl nerovnému boji a vlivem polské výchovy odnárodňoval se svému mateřskému národu. Národnostní útisk trval až do konečného rozhodnutí otázky těšínské v roce 1920. ... Ale všechno domorodé obyvatelstvo Těšínska, byť i chodilo do polských škol, ... necítilo se Poláky ... lid na Těšínsku cítil vždy více moravsky než polsky.“ (s. 19)*

V závěru memoranda poukazují předkladatelé na změny národnostních postojů na Těšínsku na příkladu vybraných údajů ze sčítání lidu v roce 1910 a v roce 1921, tj. poměru přihlášení se k české, polské a německé národnosti. Zpracovatelé memoranda oceňují zásadní změnu v postojích místního obyvatelstva po vzniku Československa, která se týkala nejen vnímání dominance přihlášení se k české národnosti, ale i situace ve školství. Konstatuje se, že v nových podmínkách nastal rapidní pokles žáků v polských školách a prezentuje se tak eufemistický postoj z české strany v tom smyslu, že se české obyvatelstvo Těšínska nestaví nepřátelsky proti polské menšině, ale přeje si s ní soužití na základě přátelské dohody. Současně je polská strana obviňována ve všech ohledech z narušování soužití: „... *polská menšina na Těšínsku však každý náběh směřující k dohodě hned v zárodku znemožňuje. Polský tisk, ačkoliv zástupci dorozumivacího výboru polského jednali o požadavcích polské menšiny s předsedou vlády, toto jednání zesměšňoval a podlamoval důvěru polské menšiny ve spravedlnost československé vlády.“ (s. 22)* Charakter textu memoranda tak nevybočuje z linie národnostně propagandistických tiskovin Těšínska, které byly na české i polské straně

⁹ SZYMECZEK, J.: *Vznik Československa a evangelici augsburského vyznání v Těšínském Slezsku 1918–1923*. Český Těšín, 2010, s. 37.

¹⁰ Viz podrobněji *Nástín dějin Těšínska*. Ostrava – Praha, 1992, s. 73 ad.

hojně rozšiřovány zejména v souvislosti s vyhocením česko-polských vztahů v období připravovaného, ale neuskutečněného plebiscitu po první světové válce, kdy se jednalo o rozdělení Těšínského Slezska mezi Československo a Polsko.

Že v období intenzivní přípravy návrhu národnostního statutu vystoupily iniciativně slezské korporace Slezská Matice osvěty lidové a Matice opavská, je vcelku pochopitelné. Od konce 19. století zaujímaly v českém národním hnutí Slezska přední místo a výuku v mateřském jazyce vnímaly pro národní identifikaci – podobně jako v jiných česko-německých smíšených oblastech – jako zásadní. Očekávaly však nová opatření, ale ne prostřednictvím právní úpravy z doby tzv. moravského paktu z roku 1905 v podobě česko-německého vyrovnání na Moravě.

Zda se příslušné vládní orgány zabývaly memorandem, nevíme, v souboru dochovaného archivního materiálu chybí o tom doklady. Memorandum bylo pravděpodobně odloženo ad acta. Výzkum prokázal, že v podkladových materiálech ke zpracování návrhu národnostního statutu je lex Perek zmíněn bez vztahu k území Slezska pouze ve dvou případech: v přehledu předpisů o menšinových národních právech, který zaslalo Ministerstvo školství a národní osvěty dne 22. dubna 1938 presidiu ministerské rady, a v jedné z pracovních verzí důvodové zprávy ze dne 19. července 1938. V souvislosti s rozdělením školních okresů na Moravě Ministerstvo školství a národní osvěty uvádí, že „zákon č. 4/1906 mor. z. z. (lex Perek) upravuje otázku národnosti dětí navštěvujících školu na území Moravy v tom smyslu, že do obecné školy smějí být zpravidla přijímány pouze dívky znalé vyučovací řeči“.¹¹ V důvodové zprávě k budoucí zákonné úpravě zemských školních rad se též uvádí, že „národnostní odbory, které se k ustanovení předpisují, jsou již zřízeny při zemských školních radách v Praze a v Brně – § 43 zem. zákona č. 17/1873 čes. z. z. a § 35 zem. zákona č. 3/1870 ve znění zákona č. 4/1906 mor. z. z.“.¹²

Časová souvislost předložení memoranda presidiu ministerské rady ukazuje, že iniciativa Slezské Matice osvěty lidové a Matice opavská mohla sledovat dvojí cíl. Jednak vstoupit do jednání o národnostním statutu s ohledem na školské poměry v oblasti československého Slezska, ale současně reagovat na zvýšenou aktivitu reprezentace polské menšiny, která v tomto období shledala příležitost usilovat o získání hospodářské a kulturní autonomie a uznání československého Těšínska za území výhradně polské. Svědčí o tom mj. vystoupení poslance Karla Junga na schůzi zemského zastupitelstva v Brně již v roce 1936.¹³ Podle záznamu jeho vystoupení jsou polské požadavky v oblasti školství shrnuty do 21 bodů (viz příloha). Je však pozoruhodné, že na jednotlivé okruhy otázek reagovalo ministerstvo školství až 17. června 1937 a stanovisko formulovalo takto:¹⁴

¹¹ NA, fond PMR, kart. 3215. V souboru materiálů jsou dochovány i starší verze přehledů předpisů o menšinových národních právech, např. již z roku 1935.

¹² NA, fond PMR, kart. 3216.

¹³ NA, fond PMR, kart. 3336. Materiál „Požadavky polského lidu Československého“ – proslov pronesený poslancem Karlem Jungem na schůzi zemského zastupitelstva v Brně dne 16.–20. října 1936. Strojopisný záznam jeho vystoupení byl pořízen v českém jazyce. Z dokumentu ale není patrné, zda projev byl přednesen v českém nebo v polském jazyce.

¹⁴ NA, fond PMR, kart. 3336, opis dokumentu – odpověď k č. 140.259/III-436 ze dne 27. října 1936. Je zajímavé, že stanovisko nebylo postoupeno přímo prezidiu ministerské rady, ale ministerstvu zahraničí.

1. K požadavku zastavení výstavby českých škol v obcích, které polská strana považuje za jazykově polské, zajištění svobodného vyučování v polských školách bez omezení vůle rodičů posílat své děti do polské školy a zamezení přijímat do českých škol děti polské národnosti, ministerstvo konstatuje, že zastavit další zřizování českých škol nelze akceptovat, protože takový krok by vedl k odnárodnování českých dětí. Neshledává se omezování svobodného vyučování v polských školách ani omezování vůle rodičů posílat své děti do polské školy.

Ministerstvo odkazovalo na úřední postup dohlížení, aby se nekonal nikde nátlak na rodiče závislé hospodářsky a sociálně, a deklaruje, že všude, kde je to prakticky možné, je dětem všech národností zajištěna příležitost dosáhnout vzdělání v mateřském jazyce. Na požadavek, aby do českých škol nebyly přijímány děti polské národnosti, ministerstvo nereagovalo. Důrazně ale odmítlo připomínku, že „polské děti“, i když by je rodiče přihlásili do české školy, patří do polské školy, a to s odůvodněním, že nelze vycházet z předpokladu, že pokud rodiče navštěvovali polskou školu, tato povinnost se vztahuje i na jejich dítě.

2. Pro polskou stranu bylo prioritou zestátnění všech soukromých škol „Macierzy Szkolnej“ ve fryštátském a českotěšínském okrese, zrovnoprávnění polského školství s českým tak, aby poměr veřejných škol polských a českých odpovídal národnostním poměrům, dále aby byly stanoveny stejné podmínky pro polské i české školy na úrovni národních, měšťanských i středních škol. Požadován byl též liberální přístup v případě redukce tříd v polských školách. Pod zrovnoprávněním polská strana chápala zřízení polských škol ve všech místech s příslušníky polské menšiny paralelně s českými školami. V případě středního školství zřízení polských paralelek při českých středních školách. Konkrétně v Českém Těšíně a v Jablunkově, Karvině a Moravské Ostravě.

Ministerstvo reagovalo na tyto požadavky vyhýbavě. K požadavku na postátnění nebo na subvencování škol „Macierzy Szkolnej“ uvedlo, že na tento postup není zákonný nárok, navíc počet žáků v polských soukromých školách je nízký. Pro případné jednání o postátnění těchto škol by bylo třeba předložit konkrétní žádost a při jednání rozhodnout, do jaké míry jsou splněny zákonné předpoklady pro převzetí školy. Zřizování menšinových škol se děje na podkladě národnostního principu a přízpůsobuje se národnostnímu rozvrstvení obyvatelstva. Konkrétně v případě postátnění orlovského gymnázia se argumentuje omezenou alokací finančních prostředků, přičemž k požadavku o zřízení polských paralelek při českých středních školách v Českém Těšíně a v Jablunkově se ministerstvo nevyjádřilo vůbec. Obecně se konstatuje, že povolení ke zřízení veřejné polské školy může dát ministerstvo školství, pokud o to požádá veřejnoprávní subjekt, protože stát sám obchodní školy nezřizuje.

V argumentacích negativního stanoviska ministerstva školství k polským požadavkům je odkazováno i na celkové demografické poměry Československa po první světové válce. Odmítnutí požadavku ohledně průmyslových škol s polským vyučovacím jazykem je odůvodněno tím, že v Československu na jednu státní průmyslovou školu s československým vyučovacím jazykem připadá 420 000 obyvatel, s německým vyučovacím jazykem na 330 000 obyvatel. Proto v případě cca

100 000 obyvatel polské národnosti nelze požadavku vyhovět. Odkazuje se sice na možnost zřízení polských poboček při českých školách, ale současně i toto řešení bylo odmítnuto z důvodu obtížného zajištění kvalifikovaných polských pedagogů.

3. Stanovisko ministerstva k požadavku přesunu sídla polského učitelského ústavu ze Slezské Ostravy do Orlové bylo následující: polské ročníky učitelského ústavu jsou zřízeny při státním československém učitelském ústavě ve Slezské Ostravě proto, že tam jsou pro fungování školy potřebné podmínky. Jelikož v Orlové není státní učitelský ústav, státní správa školská zde ani nemůže přenést polské pobočky ze Slezské Ostravy. A podobně rovněž nelze zřídit státní polské pobočky při polském soukromém reálném gymnáziu v Orlové.

K otázce požadovaného liberálnějšího přístupu státu v případě redukce tříd v polských školách ministerstvo konstatuje, že se této potřebě trvale vyhovuje. Demonstruje to na srovnání průměrného počtu žáků na jednu třídu v zemi Moravskoslezské: v českých obecných školách je průměr žáků ve třídě 35,9, v polských 35,5, v českých měšťanských školách 38,6 a v polských 38,1.

4. Na obecně formulovanou žádost, aby se upustilo od „šikanování polských učitelů“ bez předchozího disciplinárního šetření, ministerstvo nereagovalo. Nereagovalo ani na požadavek odstranit z polského školství učitele, kteří nepřiznávají polskou národnost. Na okraj byla uvedena poznámka, že o odstraňování učitelů ze škol rozhodují předpisy disciplinární jednotně pro všechny národnosti.
5. Požadavek ustanovit okresní školní rady v Českém Těšíně a Fryštátě pouze ze zástupců polského učitelstva a rodičů (polské národnosti) a ponechat v těchto okresech větší samostatnost polským inspektorům, jakož i zřídit samostatnou polskou sekci při zemské školní radě v Brně, ministerstvo reagovalo v tom smyslu, že zřídit zvláštní okresní školní úřady pro školy polské nepřipouští dosavadní právní stav. Ve zdůvodnění se konstatuje, že okresní školní úřad může být zřízen jen pro všechny školní obce v politickém okrese, protože podle stávajícího zákonného stavu mají být místní školní rady zásadně jednotné, také působnost okresního školního inspektora stanovuje zákon a nečiní se rozdíl mezi národnostmi. Pokud by mělo dojít k reorganizaci zemských školních rad, musela by být provedena na základě nové právní úpravy.
6. K požadavku zajištění subvencí z rozpočtových dotací na stavby a přestavby mateřských, národních, měšťanských a středních polských škol se ministerstvo nevyjádřilo.
7. Polská strana upozornila také na problémy, s nimiž se setkávají příslušníci polské menšiny po ukončení studia v Polsku na školách, jejichž zaměření není v Československu. Po návratu do Československa obtížně řeší nostrifikaci dokladů o dosaženém vzdělání. Proto je požadováno zjednodušení procesu nostrifikace a současně zrovnoprávnění postavení žáků/studentů bez ohledu na to, zda navštěvují školy s polským nebo českým vyučovacím jazykem. K tomu ministerstvo stroze sdělilo, že při nostrifikaci se vyžaduje, aby vysvědčení dospělosti bylo získáno na veřejné škole, a to s prokázáním nezbytné nutnosti zahraničního studia.

Je zjevné, že zástupci polské menšiny nesouhlasili s postojem ministerstva. Svědčí o tom nový rozklad situace polského školství, který polští aktivisté ostře formulovali jako „Požadavky polského lidu v republice Československé, pokud jde o školství a ná-

rodní osvětu“ z 28. března 1938.¹⁵ Podání, které obsahuje 30 požadavků, postoupili vedení Ministerstva školství a národní osvěty. V tomto případě ministerstvo zpracovalo k němu poměrně v krátkém čase stanovisko a dne 26. května 1938 ho zaslalo předsednictvu ministerské rady.¹⁶ Jde o rozsáhlejší zprávu, která rekapituluje možnosti řešení polských požadavků. Bilance ministerstva reaguje též na opakované vystoupení poslance Karla Junga v moravskoslezském zastupitelstvu ohledně polských požadavků. Je pozoruhodné, že i v tomto případě převládala negativní reakce ministerstva, resp. výklad k jednotlivým bodům byl formulován obecně s ohledem na stávající právní úpravy. Stanovisko ministerstva školství je podobné jako v roce 1937 a lze ho shrnout následovně:

- K postátnění některých mateřských škol, o které polská menšina žádala, ministerstvo zdůraznilo, že posouzení se musí opírat o speciální žádost. Z tohoto důvodu se nemůže přistoupit pouze k projednávání zřízení státní mateřské školy v Českém Těšíně. Ministerstvo uvedlo, že polské požadavky o zřízení obecních a měšťanských škol byly kladně vyřízeny v Německé i Polské Lutyni a Rychvaldě. Ukončení řízení u škol v Českém Těšíně, Novém Bohumině, Porubě, Věřňovicích a Dětmarovicích je závislé na stanovisku ministerstva financí, resp. zemské školní rady v Brně.
- V případě zestátnění polských středních škol se konstatuje, že po dokončení řízení o postátnění spolkového polského reálného gymnázia v Orlové, se přistoupí k zřízení státní střední školy v Českém Těšíně. K požadavku na zřízení veřejné obchodní školy v Českém Těšíně ministerstvo uvedlo, že bylo již vyhověno otevření polské pobočky při veřejné obchodní škole v Orlové. Odmítnutí zřízení polské pobočky při obchodní akademii v Českém Těšíně bylo zdůvodněno tím, že na jednu obchodní akademii připadá 359 000 obyvatel československé národnosti, 322 000 obyvatel německé národnosti,¹⁷ na 340 000 obyvatel maďarské národnosti a 538 000 obyvatel podkarpatoruské národnosti. Konstatuje se, že 100 000 obyvatel polské národnosti (včetně 20 000 občanů Polska) není důvodné zřizovat další pobočku obchodní školy.
- Ministerstvo připomíná se, že v Českém Těšíně byla již zřízena Všeobecná živnostenská pokračovací škola jako dvoutřídní škola, ale navštěvuje ji pouze 52 žáků. A nejsou zde podmínky pro zřizování dalších odborných tříd v rámci této školy. Podobná situace je v Karvině, kde polskou dvoutřídní všeobecnou živnostenskou pokračovací školu navštěvuje pouze 31 žáků a rovněž zde nejsou splněny podmínky pro zřízení odborných tříd nebo odborné pokračovací školy pro obchodní činnosti. Totéž platí i o všeobecné živnostenské pokračovací škole v Orlové. Proto ministerstvo školství a národní osvěty uložilo inspektorovi živnostenských škol pokračovacích v Moravské Ostravě, aby provedl šetření a vyhodnotil působení těchto polských škol ve svém obvodu.
- Požadavek zřízení vyšších strojnických průmyslových škol s polským vyučovacím jazykem, jakož i státních průmyslových škol s polským vyučovacím jazykem ministerstvo odmítlo jako neodůvodněný s ohledem na celostátní ukazatel cenzu příslušníků polské menšiny a omezený počet těchto škol. V zdůvodnění se také uvádí,

¹⁵ NA, fond PMR, kart. 3336.

¹⁶ V agendě předsednictví ministerské rady bylo stanovisko zaevidováno 30. května 1938. Na jeho poslední stránce je referenční poznámka „Zatím na vědomí, a. a.“ s datem 1. července 1938. Viz NA, fond PMR, kart. 3336.

¹⁷ Na početní údaje, které byly uvedeny ve stanovisku z června 1937, se v tomto případě neodkazuje.

že i kdyby šlo pouze o zřízení polských poboček průmyslových škol, nastaly by personální potíže zajištění pedagogického sboru, kvalifikovaných učitelů, československých občanů polské národnosti. Navrhuje se tuto situaci řešit stanovením kvóty pro žáky polské národnosti při přijímacích pohovorech ve státních průmyslových školách obecně.

- K otázce zřízení odborných škol pro ženská povolání ministerstvo uvádí, že v Orlové již existuje soukromá odborná škola pro ženská povolání, jejíž zřizovatelkou je „Macierz Szkolna“. Směřuje-li požadavek polské menšiny k tomu, aby školy pro ženská povolání byly zřízeny jako státní školy v Českém Těšíně, Karviné, Orlové, Jablunkově, Trinci a Horní Suché, takový požadavek ministerstvo odmítá jako neodůvodněný, protože odborné školy pro ženská povolání nezřizuje stát. Ministerstvo se rovněž negativně postavilo vůči požadavku zřízení polské pobočky hornické školy v Moravské Ostravě, protože by stát zasahoval do působnosti soukromé školy.
- Stanovisko k požadavku zástupců polské menšiny, aby byl uplatněn zvláštní přístup vůči polským učitelům v soukromých školách „Macierzy Szkolne“ ohledně dovolené a započtení postupu a důchodu, bylo negativní. Podle ministerstva byla tato záležitost již jednotně v resortu školství vyřešena výnosem z roku 1929 (č. 91.202/29-VII) v tom smyslu, že pokud jakýkoliv učitel postoupí ze soukromé do veřejné služby, bude mu započtena soukromá učitelská služba započtena, což se týká i polských učitelů.
- Otázka zvláštních národnostních školních referentů, polských inspektorů či zvláštních okresních školních úřadů pro polské školy, ministerstvo odmítlo s odůvodněním, že podle právní úpravy o dozoru ve školách je k tomuto účelu zřízen okresní školní úřad pro všechny školy v politickém okrese. S ohledem na reorganizaci zemských školních rad se však nevyklučuje, že změna právní úpravy by mohla umožnit vyjít vstříc polskému požadavku.
- Ministerstvo mělo zásadní výhrady proti rozšiřování polských časopisů pro děti, tendenčně zaměřených proti Československu. Podobně zdůraznilo povinnost pro všechny školy, že při výuce se mohou používat pouze učebnice a učební pomůcky schválené ministerstvem. Ministerstvo rovněž odmítlo generelní schválení všech učebnic užívaných na spolkovém polském reálném gymnáziu v Orlové bez předložení jejich seznamu. Pokud jde o nákup knih do polských knihoven, bylo konstatováno, že průběžně je poskytována finanční podpora na nákup knih do polských oddělení knihoven na Těšínsku (67 polských knihovních míst), což zajišťuje knihovna v Českém Těšíně. Stejně jsou finančně podporovány polské okresní osvětové sbory v Novém Bohumíně, Fryštátě, Jablunkově, Slezské Ostravě a Českém Těšíně.
- Nakonec ministerstvo potvrdilo příslib, že v nejbližších letech počítá s podporou výstavby polských škol, i když finanční prostředky jsou limitovány. Polským obcím však současně doporučilo, aby žádaly o podporu na výstavbu svých škol též moravskoslezský zemský výbor.

Z uvedené je zřejmé, že v období přípravy návrhu národnostního statutu se zvyšoval i tlak zástupců polské menšiny na vládu, aby řešila situaci polského menšinového školství zvláště v oblasti Těšínskeho Slezska. Pro příslušníky polské menšiny měla otázka vlastního školství důležitý význam také v boji o autonomní postavení škol

s menšinovou samosprávou. Řada polských požadavků nebyla přitom nesplnitelná, navíc návrh národnostního statutu počítal se speciální úpravou národnostní poměrnosti ve veřejném školství i s národnostní samosprávou ve školství. Jenže v napjaté politické situaci v září 1938, když ztroskotalo úsilí dokončit práci na národnostním statutu (shody nebylo dosaženo nejenom v řešení německé menšinové otázky, ale podobně ani se zástupci polské menšiny¹⁸), se jednání přesunulo do zahraničně politické roviny.¹⁹ Následně po podpisu mnichovské dohody (29. září 1938) začalo 2. října 1938 obsazování Těšínska polskou armádou a na anektovaném území se polština stala jediným úředním jazykem.²⁰

Otevřenou otázkou zůstává, jakou roli sehrála v dobovém kontextu iniciativa představitelů slezských korporací. Hypoteticky lze předpokládat, že předložení memoranda, které varovalo před uplatněním zákona „lex Perek“ pro území bývalé země Slezské v rámci připravovaného národnostního statutu, mělo dvojí význam: jednak poskytlo vládě doklad o tom, že v prostředí českých vlasteneckých spolků ve Slezsku byl velmi citlivě vnímán postup práce na menšinovém statutu, ale současně v nacionálním duchu mobilizovalo české vlastenecké aktivity vůči příslušníkům polské menšiny.

Autor:

PhDr. Andrej Sulitka, CSc.,
Etnologický ústav Akademie věd ČR,
sulitka.ondrej@seznam.cz

¹⁸ Např. „Komitet Porozumiewawczy Stronictw Polskich w Czechoslowacji“ zaslal premiérovi M. Hožovi dne 21. srpna 1938 stanovisko, v němž se mj. uvádí, že „... Zřízení menšinových školních rad a okresních školních výborů z členů každé národnosti je samo o sobě zjevem sympatickým, půjde však o jeho provádění jakož i o otázku, jak budou tyto školní rady složeny. Není zde však záruka, že tento úřad bude vykonávat svou funkci skutečně samostatně...“ a dále zdůrazňuje, že „...zůstává při svém zásadním požadavku národnostní autonomie v nejširším jeho významu, při navrácení polského národního stavu tam, kde byl v roce 1918“. Viz NA, fond PMR, kart. 3217.

¹⁹ Srov. KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J.: *Od národního státu ke státu národností? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha, 2013, s. 266.

²⁰ Viz ŽÁČEK, R.: *Dějiny Slezska v datech*. Praha, 2004, s. 333.

PŘÍLOHA

Požadavky polského lidu Československého – proslav pronesený poslancem Karlem Jungem na schůzi zemského zastupitelstva v Brně dne 16.–20. října 1936.²¹

„Ve školství se domáháme:

- 1. zastavení další výstavby českých škol v obcích jazykově polských, kde tyto neplní poslání osvětového, nýbrž toliko českizační,*
- 2. zajištění svobodného vyučování polských většin v polských školách, omezování vůle rodičů, kteří své děti posílají do polské školy, používáním systému hospodářského a politického tisku v hutích, na jamách, u železnic, v lesích a statcích, zanechání české agitace předzápisové v obcích, kde se nalézají polské školy a podniky, v nichž pracují polští dělníci, odvislí od českých představených,*
- 3. nepřijímatí do českých škol dětí polské národnosti a děti neznajících český jazyk, třebaž by je rodiče přihlašovali; pro ochranu polského majetku, pokud jde o školství národní a měšťanské, nutno vzít za zásadu, že dítě rodičů navštěvujících polskou školu patří do polské školy,*
- 4. zestátnění případně převzetí všech soukromých škol Macierzy Szkolnej, především národních a měšťanských škol v době přechodné subvencování polského školství Macierzy Szkolnou ve výši odpovídající vydáním činěným pro tyto školy Macierzy Szkolnou,*
- 5. zrovnoprávnění polského školství s českým v oblasti okresu fryštatského a českotěšínského tak, aby počet veřejných polských a českých škol menšinových (státních) národních a měšťanských odpovídal skutečnému poměru národnostnímu,*
- 6. zřízení veřejných škol národních a měšťanských děje se za stejných podmínek, za kterých se zřizují menšinové školy, tudíž bez ohledu na podmínky zákona a jen s ohledem na to, kde jsou polské většiny,*
- 7. zrovnoprávnění polského školství středního s českým v poměru počtu polské národnosti zřízením polských paralelek při českých středních školách v Čes. Těšíně a v Jablunkově,*
- 8. zrovnoprávnění polského lidu s českým na poli školství odborného; zřízení veřejné polské obchodní školy, paralelek při české státní průmyslové škole v Karvině, paralelek při škole hornické v Mor. Ostravě, zřízení polské přípravné hornické školy v Karvině (kde jest jen česká doplňující škola pro polské horníky), zestátnění školy hospodyňské v Koňské, zřízení přiměřeného k počtu lidu počtu polských škol doplňujících, obchodních, zřízení samostatné polské rolnické školy v Čes. Těšíně se silami polskými, subvencování případně zveřejnění školy domácího hospodářství (rodinná) v Orlové, zřízení veřejné školy domácího hospodářství v poměru počtu obyvatel v těch obcích s polským lidem, kde jsou české školy a scházejí školy polské, zřízení podobně jiných škol speciálních,*
- 9. přenesení polského učitelského ústavu ze Slezské Ostravy do Orlové,*

²¹ NA, fond PMR, kart. 3336. Strojopisný záznam v českém jazyce, z něhož ovšem není patno, zda projev byl přednesen v českém nebo polském jazyce.

10. liberální postup při redukci tříd v polských školách v letech, když školní zápisy vykazují příslušný úbytek,
11. zanechání šikanování polského učitelstva bez předchozího disciplinárního šetření a odůvodnění provinění (špatné kvalifikační známky, zastavení postupu, zbavování práv, vyučování atd.),
12. odstranění z polského školství učitelů, kteří se nepřiznávají k polské národnosti tím, že patří k nepolským organizacím a vychovávají své děti v cizích školách (souhlasně s ustanoveními smlouvy polsko-české z roku 1925),
13. zřízení všude tam, kde jsou polské školy, samostatných místních školních rad, sestavujících toliko z Poláků, jimž by podléhaly polské školy, a aby nebyla prováděna usnesení proti polským školám, jak se to letos stalo v Zavadě a v Hrušově,
14. zřízení samostatných okresních školních rad v Českém Těšíně a Fryštátě sestavujících ze zástupců polského učitelstva a rodičů, posílajících své děti do polských škol,
15. ponechání v okresech Fryštát a Český Těšín polským inspektorům větší samostatnosti, aby jedině oni byli referenty pro věci polského školství vůči správcům okresů, jakožto předsedům okresních školních rad,
16. zřízení samostatné polské sekce při zemské školní radě v Brně (dosud patří polské školství sekci české a německé) se zvláštními polskými referenty, jimž by polské školství podléhalo,
17. přiděl subvencí z rozpočtových dotací pro stavbu a přestavbu škol k přiměřené míře také pro polské školy, přičemž se poznamenává, že od mnoha let nebylo na polské škole vůbec nic uděláno, ačkoliv žádosti byly zemské vládě předloženy; brání ohledu na potřeby sociální polského lidu, udělování subvencí pro Rodzinu Opiekónczou, sirotčince atd.
18. přiděl subvencí z rozpočtových prostředků zemských pro polské lidové hospodářské školy,
19. upuštění od potíží činěných studujícím na polské straně v ústavech, které v Československu nejsou, s polským jazykem vyučovacím až do doby, kdy tyto ústavy budou zřízeny, jakož i ulehčení při nostrifikování,
20. udělování subvencí na mateřské školy,
21. uznání dětí polských občanů za plnocenný činitel při stanovení organisace školy, jak se to děje např. ve Francii, kde 9% jest cizích. “